

Vännergymnasiet AB
Info@olinsgymnasiet.se

2024-04-09
Dnr SI 2022:8458

Uppföljningsbeslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Vännergymnasiet
med Vännergymnasiet AB som huvudman
i Mariestads kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Vänergymnasiet avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Granskningen genomfördes under höstterminen 2023.

Vid granskningen identifierade Skolinspektionen tre utvecklingsområden som angetts i beslut den 6 oktober 2023, dnr SI 2022:8458.

Skolinspektionen har begärt att huvudmannen för Vänergymnasiet Olins senast den 2 mars 2024 ska redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån identifierade utvecklingsområden. Huvudmannen Vänergymnasiet AB har kommit in med en sådan redovisning den 28 februari 2024.

Beslut efter uppföljning:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Utvecklingsområde 1:

Rektorn och lärarna behöver skapa en gemensam, övergripande strategi för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas och hållas uppdaterat.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Utvecklingsområde 2:

Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att den i högre utsträckning även innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Utvecklingsområde 3:

Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna i högre utsträckning får öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna.

Skolinspektionen bedömer redovisade åtgärder på följande sätt:

- Huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Skolinspektionen avslutar härmed granskningen.

Bakgrund

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna i alla ämnen behöver skapa en samsyn hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet ta del av relevant sakkunskap.

I huvudmannens redovisning framgår att rektorn och lärarna i de gymnasiegemensamma ämnena har genomfört åtgärder som syftar till att skapa samsyn om hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska utvecklas och i det arbetet tagit del av relevant sakkunskap. Rektorn har lett ett arbete i arbetslaget som inneburit att de har inventerat hur undervisningen kring källkritik bedrivs och kartlagt vilken kompetensutveckling lärarna behöver. Inventeringen innefattade även att rektorn och lärarna diskuterade hur undervisningen innefattade elevernas digitala vardag. Utifrån inventeringen har lärarna genomfört flera olika kompetensutvecklingsinsatser, som exempelvis tagit upp frågor som AI, historiebruk och fake news från olika organisationer såsom Skolverket, Internetstiftelsen, Forum för levande historia och Myndigheten för psykologiskt försvar. Arbetslaget har även börjat med gemensam planering av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt som hittills har innefattat undersökning av elevernas digitala vardag, undervisning kring risker med internet samt tagit fram gemensamt språkbruk gällande källkritik att använda i undervisningen. Enligt huvudmannens redovisning har kvaliteten utvecklats genom att rektorn och lärare arbetar med ett gemensamt språk och aktivt arbetar med kompetensutveckling. Huvudmannen beskriver att lärarna har nått en bättre samsyn gällande källkritik. Framöver planerar rektorn och arbetslaget att fortsätta arbetet, vilket rektorn följer upp genom avstämningar. Inför höstterminen -24 kommer arbetet att ledas av en utvecklingsgrupp inom lärarkollegiet med fokus på källkritiskt förhållningssätt och arbetet kommer att spridas även till övriga arbetslag på skolenheten i syfte att det gemensamma arbetssättet ska användas av samtliga lärare.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Bedömningen var att ett utvecklingsarbete även behövde inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt så att den i högre utsträckning även innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel.

Det som framgår av huvudmannens redovisning är att rektorn och arbetslagen arbetar för att utveckla undervisningen för att i högre grad involvera teoretiska resonemang såväl som praktiska exempel. Som nämnts ovan kommer rektorn och arbetslagen att arbeta med källkritiskt förhållningssätt med syfte att utveckla undervisningen. Huvudmannen beskriver också i sin redovisning att den redan genomförda kompetensutvecklingen har lett till att lärarna har fått fler redskap sin undervisning för källkritiskt förhållningssätt och är tryggare i att leda teoretiska resonemang i undervisningen. Eleverna får nu ta del av diskussionsbaserad undervisning där lärarna uppmanar dem att tolka och bedöma trovärdigheten i påståenden. Källkritiska moment i de gymnasiegemensamma ämnena har ökat och involverat textkällor såväl som bild, rörlig bild och AI-genererat material samt exempel som eleverna själva har valt. Enligt huvudmannen har det lett till djupare teoretiska resonemang i undervisningen. Framöver förväntar sig huvudmannen att ett källkritiskt förhållningssätt blir en naturlig del i samtliga ämnen på skolan, på sätt så att eleverna får undervisning som inkluderar såväl analoga som digitala medier samt är relevant i förhållande till de digitala arenor som eleverna vistas i.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

Bedömningen var till sist att ett utvecklingsarbete behövde inledas inom följande:

- Rektorn och lärarna behöver utveckla undervisningen så att eleverna i högre utsträckning får öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna.

I huvudmannens redovisning framgår att rektorn och lärarna har utvecklat undervisningen så att eleverna i högre utsträckning få öva på att söka, värdera och källkritiskt granska information med aktiv stöttning av lärarna. Redovisningen beskriver att eleverna ges olika typer av stöd och strategier för att söka, värdera och granska. Exempelvis ger lärarna stödstrukturer till eleverna för att söka information och källor genom att förevisa exempel, för att sedan låta eleverna söka upp egna exempel som de därefter går igenom tillsammans med läraren. Lärarna vägleder även elevernas resonemang kring värdering och granskning genom att leda diskussioner om detta i helklass och mindre grupper, där eleverna får träna sig i förmågan att analysera information och käll-

lor och använda argument i resonemang. Huvudmannen beskriver att lärarna balanserar mellan att leda diskussionerna och att ge eleverna större frihet, vilket paras med att ge eleverna stöd att strukturera sina argument. Eleverna får dessutom möjlighet att arbeta med olika källtyper utifrån material från Medierådet, för att ge eleverna verktyg att kritiskt granska mediala bilder. Framöver planerar huvudmannen för att utöka existerande samarbete med stadsbiblioteket så att det involverar moment där eleverna fördjupar sin förmåga och förståelse för att söka information. Huvudmannen beskriver dessutom att lärarna på skolan ytterligare kommer att se över sitt undervisningsmaterial utifrån detta utvecklingsområde. Arbetet kommer även ske tillsammans med lärare från andra skolor inom huvudmannens koncern.

Skolinspektionen bedömer att huvudmannen har vidtagit tillräckliga åtgärder för att höja kvaliteten.

På Skolinspektionens vägnar

X Maria Larsson

Beslutsfattare

Signerat av: Maria Larsson

X Arne Hellmark

Föredragande/utredare

Signerat av: Arne Hellmark

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan.](#)

Bilaga 1: Bedömningsgrunder

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttrycksätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud, samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla

kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektorn ansvar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.